

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยเน้นกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้ คือการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อหาปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนด้านสุขภาพ โดยใช้กิจกรรมการปรับแนวคิดด้านสุขภาพของชุมชน การตรวจสอบแนวความคิดด้านสุขภาพ การมองอนาคต และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่มเพื่อกำหนดแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน ในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไป

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เนื่องจากชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เป็นชุมชนหนึ่งในตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่มีการพัฒนามาตั้งแต่อดีต เนื่องจากประชาชนในชุมชนได้ร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน จนทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญมีความสะอาด เป็นระเบียบ และเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่จะเป็นพื้นฐานในการ นำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ต่อไป

แหล่งข้อมูลที่ใช้

1. ข้อมูลจากเอกสารผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร เปรียบเทียบ และเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติของชุมชน จากบันทึกของชุมชน ข้อมูลทางด้านประชากรเกี่ยวกับ จำนวนหลังคาเรือน จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ ชาย หญิง และอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ในรอบปีที่ผ่านมา จากสถานีอนามัยตำบลบ้านกร่าง

2. แหล่งข้อมูลจากพื้นที่ เป็นข้อมูลจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งได้แก่ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล, พัฒนาการตำบล, เกษตรตำบล, กลุ่มผู้นำ/กรรมการ, กลุ่มผู้สูงอายุ, กลุ่มเยาวชน, กลุ่มพ่อบ้าน , และกลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ข้อมูล ลักษณะของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ ได้แก่

ลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา ประชากรสภาพความเป็นอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง กลุ่มองค์กรในชุมชน การศึกษา แหล่งข้อมูลข่าวสาร การสาธารณสุข และสถานะสุขภาพอนามัย เพื่อให้เข้าใจ และได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของชุมชนทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนศักยภาพของชุมชน ในการดำเนินการพัฒนาเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

การเข้าสนาม

1. การแนะนำตัว แนะนำตัวให้ชาวบ้านรู้จัก โดยบอกให้ชาวบ้านทราบว่า เป็นนักวิจัย เข้ามาศึกษาวิจัยร่วมกับชาวบ้าน เพื่อที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไป เนื่องจากชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ มีความพร้อมในหลายๆ ด้าน เช่นด้านความสะดวกและด้านความสวยงามของชุมชน คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี กันดี

2. การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ที่ดีไม่ได้ หมายถึง การรู้จัก ชื่อ รู้จักหน้า รู้จักว่าผู้วิจัยทำอะไรเท่านั้น แต่หมายถึง การผูกมิตรไมตรีจนกระทั่งชาวบ้านมีความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย (สุรางค์ จันทวานิช, 2537, หน้า 96-98) เนื่องจากผู้วิจัยเคยร่วมปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ โดยร่วมกับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย และชาวบ้านในเวลาที่มิคนมาศึกษาดูงานที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ ทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านบางส่วน เนื่องจากได้ร่วมงานกัน

ส่วนการสร้างความสัมพันธ์และคุ้นเคยกับชุมชน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นั้นผู้วิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยผู้วิจัยอีก 2 ท่าน ซึ่งมีความคุ้นเคยกับชุมชนเป็นอย่างดี ในตอนแรกเข้าไปพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไปก่อน เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การเข้าร่วมในงานสำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน เช่น งานทำบุญ งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ระหว่างที่ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ผู้วิจัยได้สังเกต และทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ที่เป็นบริบททั้งทางด้านกายภาพ และทางด้านสังคมของชุมชน เช่น สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง กลุ่มองค์กรผู้นำ และกลไกทางสังคมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้วิจัยต้องทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน นอกจากบทบาท “หมออนามัย”

นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องติดต่อขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย กับผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตัวผู้วิจัยที่นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดเพราะการวิจัยนี้เป็น การวิจัยที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ ระหว่างตัวผู้วิจัยกับชาวบ้าน ผู้วิจัยต้องสร้างความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ให้ ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง แล้วผู้วิจัยได้เตรียมอุปกรณ์สำหรับการบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และกระดาษสำหรับจดบันทึกข้อมูล และวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำกิจกรรมกลุ่ม เครื่องมือและวิธี การของผู้วิจัยที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบบันทึกปรากฏการณ์ และผลที่ได้จากการ ศึกษาชุมชน และในการปฏิบัติการในแต่ละขั้นตอน ของกระบวนการดำเนินงาน การบันทึกผู้วิจัย บันทึกทุกครั้งที่ได้เข้าไปในชุมชน ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การทำกลุ่มสนทนา และจาก การจัดเวที ผู้วิจัยได้ใส่เลขกำกับไว้เพื่อประโยชน์ในการจำแนกข้อมูล เพื่อตรวจสอบ และการ วิเคราะห์

1.2 เทปบันทึกเสียงใช้บันทึกเสียงในขณะที่ทำการสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวที โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตในการที่จะทำการบันทึกเสียง การใช้อุปกรณ์สำหรับบันทึก เสียงก็เพื่อใช้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการบันทึกและการได้ข้อมูลที่ไม่ละเอียดซึ่งไม่สามารถ บันทึกในขณะที่ทำกิจกรรมนั้นได้

1.3 กล้องถ่ายภาพ สำหรับเก็บภาพกิจกรรมขณะที่ทำการศึกษา และการดำเนินการ จัดเวที เพื่อเป็นใช้ประกอบการรายงานการวิจัย และเพื่อนำไปให้กลุ่มเป้าหมายดูเป็นการสร้างความ สัมพันธ์และเป็นการให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติร่วมกัน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเกต ผู้วิจัยใช้การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะพัก ค้างในชุมชนบ้างในบางครั้ง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จะเป็นการสังเกตอย่างกว้าง ๆ ตาม ประเด็นที่ต้องการที่จะศึกษา เช่น สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ความสัมพันธ์ของกลุ่ม ต่าง ๆ สังเกตการประกอบอาชีพ และสังเกตการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน ส่วน ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยร่วมงานทำนุญที่วัดในหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมในโอกาส สำคัญต่าง ๆ การสังเกตทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วม นั้นผู้วิจัยได้กระทำร่วมกับการ สัมภาษณ์ การทำกลุ่มสนทนา

ผู้วิจัย ใช้กรอบของการสังเกต และวิเคราะห์ข้อมูลที่ ลอฟแลนด์ (Lofland, 1971 อ้างใน สุภางค์ จันทวนิช, 2537, หน้า 100-103) ได้เสนอไว้เป็นการตั้งประเด็นสังเกต ที่มี ลักษณะทั่วไปคือ การตั้งคำถามเกี่ยวกับว่า ใคร? ทำอะไร? ที่ไหน? อย่างไร? และทำไม? ผู้วิจัย

ใช้กรอบของ ลอฟแลนด์ ที่แปลงเป็นคำถามง่าย ๆ ดังที่ได้กล่าว เพื่อให้สะดวกแก่การจดจำ และ ทบทวนขณะที่สังเกต การสังเกตของ ลอฟแลนด์ มีกรอบการสังเกต 6 ข้อดังนี้คือ

1) ฉากและบุคคล (Setting) โดยสังเกตลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางสังคม ของเหตุการณ์ที่นักวิจัยเฝ้าดู เช่น การประชุมของชุมชน, การทำกิจกรรมของชุมชน, การช่วยเหลือ งานแต่งงาน, งานบวช, งานทำบุญ, งานศพ เป็นต้น

2) พฤติกรรม (Acts) พฤติกรรมที่สังเกต เป็นการกระทำระหว่างกันต่อกัน เช่น การ ชี้แจง เรื่องของงบประมาณเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน, การยกมือถามข้อสงสัยเวลาประชุม, การปฏิบัติ ตัวเวลาร่วมงาน การพูดคุย การทักทาย ผู้วิจัยต้องเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้น โดยไม่มีอคติต่อพฤติกรรมของ บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่คาดหวังให้ตรงกับทฤษฎีที่ได้ศึกษามา เพราะสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น คือ ความเป็นจริงทางสังคม

3) แบบแผนพฤติกรรม (Activities) คือ การนำเอาพฤติกรรมที่เฝ้าดูมาเรียงลำดับ เพื่อ จะได้เรียงเรื่องราวเหล่านั้นให้เป็นเรื่องที่มีความสืบเนื่องกัน เพื่อให้รู้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอย่างไร

4) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ การสังเกตถึงความสัมพันธ์ ใคร กระทำกับใคร สังเกตถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

5) การมีส่วนร่วม (Participation) ข้อมูลการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ สังเกตเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นนั้นมีผู้กระทำ ซึ่งได้แก่ใครบ้าง และใครที่ไม่อยู่ในเหตุการณ์ เพราะอะไร เพื่อที่จะเข้าใจ เกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

6) ความหมาย (Meaning) เป็นข้อมูลที่ได้มากที่สุด ไม่อาจได้ครบถ้วนจากการสังเกต เพียงอย่างเดียว ความหมายหมายถึงการให้ความสำคัญหรือการรับรู้เหตุการณ์หนึ่ง ๆ ของผู้ที่อยู่ใน เหตุการณ์หรือผู้เป็นสมาชิกในกลุ่มนั้น โดยผู้วิจัยจำเป็นต้องแสวงหาว่า การให้ความสำคัญ หรือการ รับรู้ในทัศนะของ “คนใน” โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย

การสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ซึ่งได้แก่แบบ สัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การ สัมภาษณ์วิธีนี้ทำให้ผู้วิจัยมีอิสระในการตั้งคำถาม ภายใต้กรอบเนื้อหา ที่ต้องการทราบ ซึ่งผู้วิจัยได้ ตั้งแนวคำถามแบบกว้าง ๆ ไว้ก่อนล่วงหน้า เพื่อให้มีประเด็นที่ต้องการในการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน นอกจากนั้นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการยังเป็นวิธีการพูดคุยที่เป็นธรรมชาติไม่ทำให้ผู้ถูก สัมภาษณ์มีความรู้สึกที่กำลังถูกซักถาม ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความละเอียดและเป็นจริง ผู้วิจัยได้เลือก ใช้วิธีการนี้ในการพูดคุยกับบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก เช่น ผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติ ผู้นำอาวุโสใน

ชุมชน ประธานกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน พระภิกษุที่วัด คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชน ในชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ และเยาวชน

การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PRA)

เป็นวิธีการที่สามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน และวิเคราะห์ สิ่งที่แต่ละคนรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยเป็นผู้ฟังที่ดี และคอยกระตุ้นสมาชิกให้มีส่วนร่วมในกลุ่ม เปิดโอกาสให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ให้ กลุ่มตระหนัก รู้วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนเอง โดยผู้วิจัยได้เลือกเอาเทคนิคการทำแผนที่ (Mapping) อย่างมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ฤดูกาล (Seasonal Analysis)

1. การทำแผนที่ (Mapping) อย่างมีส่วนร่วม เลือกทำแผนที่ทางกายภาพ ได้แก่ บริเวณ ที่อยู่อาศัยแหล่งที่ทำกิน ชนิดของอาชีพ แผนที่ทางสังคมได้แก่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและ คนในชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วมกับตัวแทน กลุ่มผู้นำ พ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ และเยาวชน ซึ่งแต่ละคนที่คัดเลือกเป็นคนที่รู้ในเรื่องราวดังกล่าวเป็นอย่างดี และเต็มใจ ที่จะเข้าร่วมกลุ่ม โดยเลือกตัวแทนกลุ่มละ 1-2 คน ได้ 8 คน เลือกทำที่ร้านค้าในชุมชน ซึ่งเป็นที่ ชุมชนของคนในชุมชน อุปกรณ์ได้แก่ กระดาษบรืฟ ดินสอ ใช้เวลาตอนบ่ายหลังกินข้าวกลางวัน เพราะในตอนเช้าบางคนจะต้องไปนาก่อนตอนบ่ายแดดร้อนก็จะเข้าบ้าน ผู้วิจัยเลือกใช้เวลา ตั้งแต่ 13.30 น.- 15.30 น.

2. การวิเคราะห์ฤดูกาล (Seasonal Analysis) อย่างมีส่วนร่วม ในประเด็นเรื่องประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในชุมชน โดยเลือกใช้เทคนิคนี้กับ ผู้อาวุโส ในชุมชน ที่สนใจและมีความรู้ ในเรื่องประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในชุมชน ได้แก่ ลุงไปร (หมอแผนโบราณ, ดูกฤกษ์, และ ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน) ลุงรัตน์ (มัคทายกวัด) ขายกุหลาบ (หมอดำยา) และผู้สูงอายุที่ เป็นที่เคารพนับถือในชุมชนอีก 2 คน เลือกใช้เวลาในช่วงเช้า 9.00 น. - 12.00 น. ที่ใช้เวลานาน เพราะผู้สูงอายุจะใช้เวลาพูดคุยช้าและมีเรื่องราวมากมายที่จะเล่าให้ฟังการวิเคราะห์ฤดูกาลในรอบปี นับเริ่มจากวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ไทย ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของฤดูฝนไป ฤดูหนาว ฤดูร้อน

การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion)

การสนทนา เพื่อให้กลุ่มได้แสดงความคิดเห็น และทัศนะในประเด็นที่ผู้วิจัย เห็นว่าควร ได้ข้อมูลในลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อทำความเข้าใจได้มากขึ้นการร่วมทำกลุ่มสนทนาผู้เข้าร่วมกลุ่ม ละประมาณ 8-10 คน โดยผู้เข้าร่วมในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำ/กรรมการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน เพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน กล่าวพูด กล่าวซักถาม และเป็นกันเอง เพราะในการทำกลุ่มสนทนานั้นเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ ทุกคนในกลุ่มได้มีการแสดงความคิดเห็น กล่าวพูดคุยกัน กล่าวซักถามซึ่งกันและกัน เพื่อการตัดสินใจ

ร่วมกัน ผู้วิจัยใช้เทคนิค การทำกลุ่มสนทนา (Focus Group) การเก็บข้อมูลในขั้นตอนการวิเคราะห์ บบริบท และทำกิจกรรมกลุ่มระหว่างการจัดเวที วิธีการถามมีการกำหนดแนวคำถาม และประเด็น คำถามไว้ล่วงหน้า การสนทนากลุ่มจะเริ่มการพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไปก่อน เช่น เรื่องละครโทรทัศน์ เรื่องการเมือง แล้วค่อยนำเข้าสู่เนื้อหาหลัก เพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองมากที่สุด ระหว่างการ สนทนากลุ่มจะมีผู้ช่วยบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง การทำการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้น เมื่อผู้วิจัยได้ ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และ ประเด็นที่ตั้งไว้ การทำการสนทนากลุ่ม เป็นการสร้างแรงจูงใจในกลุ่ม เป้าหมายร่วมกัน โดยที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถที่จะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันภายในกลุ่ม และผู้เข้าร่วมยังสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาาร่วมกันได้

การดำเนินการตามกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

1. การวิเคราะห์บริบท

ผู้วิจัยเริ่มการวิเคราะห์บริบทตั้งแต่เริ่มเข้าชุมชน พร้อมด้วยผู้ช่วยผู้วิจัย จำนวน 2 ท่าน โดยการสังเกต สัมภาษณ์พูดคุย จนชาวบ้านเริ่มคุ้นเคยกับผู้วิจัยมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บข้อมูลโดย การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PRA) ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการ วิเคราะห์บริบทไว้ล่วงหน้า เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ได้แก่กลุ่มผู้นำ/กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลที่ ครบตามประเด็นที่ต้องการศึกษาแล้ว จึงดำเนินการกระบวนการในขั้นต่อไป

2. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์

หลังจากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ชุมชน จนได้ ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของ ชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรและคณะวิทยากร ที่มีความรู้ ความชำนาญ ในเรื่องการส่งเสริม สุขภาพ มาทำเวทีเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์บริบทของ ชุมชนมาเป็นข้อมูลเบื้องต้น เพื่อปรับแนวคิดด้านสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานเพื่อการ เป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เป็นระยะเวลา 2 วัน โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมเวทีเพื่อการปรับ เปลี่ยนกระบวนการทัศน์ จำนวน 50 คน โดยแบ่งเป็น ผู้สูงอายุจำนวน 10 คน ผู้นำ/คณะกรรมการ หมู่บ้านจำนวน 10 คน พ่อบ้าน จำนวน 10 คน แม่บ้าน จำนวน 10 คน เยาวชน จำนวน 10 คน

การจัดเวทีในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรึกษากับทางคณะกรรมการหมู่บ้านเรื่องสถานที่ ทาง คณะกรรมการหมู่บ้านแนะนำ ให้เลือกสถานที่บนศาลาวัดโพธิ์ศรีเจริญเป็นสถานที่ในการจัดเวที เพราะสะดวกและกว้างขวาง ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาการจัดเวทีในวันที่ 9-10 เมษายน 2544 โดยดูจาก ความพร้อม ของชุมชนและวิทยากร มีกิจกรรมการดำเนินการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ร่วมกัน ตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1) กิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน โดยการกระตุ้น และส่งเสริมให้คนในชุมชน เรียนรู้ และศึกษาร่วมกันในข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหา ความ ต้องการของชุมชนที่แท้จริงตลอดจนสามารถค้นหา และกำหนดวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา เหล่านั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยตนเอง

2) กิจกรรมการปรับความคิดความเข้าใจ เรื่องสุขภาพ โดยปรับแนวคิดใหม่ด้าน สุขภาพ เพื่อให้มีความเข้าใจเรื่องสุขภาพแนวใหม่ และการแก้ไขปัญหา ชี้แนะเรื่องการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพก่อนมีการเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่ประชาชนสามารถทำได้ โดยไม่ต้องพึ่งพิงหมอ พึ่งพิง ตนเอง ปฏิบัติตนเพื่อไม่ให้ป่วย เพื่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี

3) กิจกรรมการสร้างพลังอำนาจ เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดการยอมรับการส่งเสริม และเพิ่มพูนความสามารถ ของผู้เข้าร่วมเวที ในการค้นพบความต้องการที่แท้จริง ของตนเองแก้ปัญหา ของตนเองและรู้จักหมุนเวียนใช้ทรัพยากร หรือแหล่งประ โยชน์ที่มีอยู่ในการกำหนด หรือควบคุมการ ดำเนินชีวิตของตนเอง

4) กิจกรรมเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง หรือชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เป็นกิจกรรมเพื่อให้ได้ เรียนรู้และทำความเข้าใจ ในเรื่องชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

3. การตรวจสอบแนวคิด

เป็นการตรวจสอบแนวคิดในเรื่องสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานเป็นชุมชน ส่งเสริมสุขภาพ เพื่อทดสอบความเข้าใจในเรื่องสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานเป็นชุมชน ส่งเสริมสุขภาพ ให้ผู้เข้าร่วมเวทีมีความความเข้าใจตรงกันก่อนที่จะนำไปสู่การมองอนาคตเพื่อ กำหนดวิสัยทัศน์ โดยใช้การสนทนากลุ่ม จำนวน 2 กลุ่ม และนำเสนอเพื่อการทำความเข้าใจให้ ตรงกัน

4. การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน

การจัดเวทีมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน และการเขียนแผนงาน/โครง การ เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไปนั้น จัดเวทีหลังจากผู้เข้าร่วมเวทีครั้งแรกส่วนใหญ่ มีความเข้าใจตรงกันแล้วในเรื่องของสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริม สุขภาพ จากการตรวจสอบแนวความคิดหลังการจัดเวที การจัดเวทีครั้งที่ 2 นี้จัดในวันที่ 3-4 พฤษภาคม 2544 ใช้สถานที่เดิมในการจัดเวที เป็นขั้นตอนที่จัดให้ผู้เข้าร่วมเวทีการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์แล้ว ร่วมกันระดมสมองเพื่อทำความเข้าใจอดีต และปัจจุบันของชุมชน พร้อมทั้งร่วม กันกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของชุมชนว่าต้องการให้เป็นอย่างไรโดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม FSC. (Future Search Conference) ผู้เข้าร่วมเวที ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการมองอนาคต โดยมี กิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมการเรียนรู้อดีต โดยให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต เพื่อเชื่อมโยงกับ สภาพการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน

2) กิจกรรมเรียนรู้สภาพปัจจุบันชุมชน โดยให้ผู้เข้าร่วมเวที วิเคราะห์และสังเคราะห์ สภาพการณ์ปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจในทิศทาง และปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุม

3) กิจกรรมกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน โดยให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้สร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนา โดยการระดมสมองในประเด็นหลักของการจัดเวที เพื่อร่วมกันกำหนดความคิดเห็นร่วมและสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน

4) กิจกรรมกำหนดนโยบาย โดยนำวิสัยทัศน์ของชุมชนที่ได้จากการระดมสมอง มาร่วมกันกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะของชุมชน

5) กิจกรรมการกำหนดแผนงาน การจัดทำโครงการให้สอดคล้อง กับแผนงานที่ได้กำหนดขึ้น โดยผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนช่วยกันคิดช่วยกันวิเคราะห์ ออกมาเป็นแผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไป

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการเพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ตามที่กล่าวมา การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยได้กระทำพร้อมกับการดำเนินการกระบวนการ โดยมีวิธีการตรวจสอบดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล จากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน คือ การเปลี่ยนแปลง แหล่งข้อมูล บุคคล ที่ใช้ให้หลากหลายออกไปโดยถามคำถามเดียวกันกับคนหลาย ๆ คน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแต่ละคนเป็นอย่างไรบ้าง สอดคล้อง หรือขัดแย้งกันอย่างไร เพราะอะไร

2. การตรวจสอบข้อมูล ในสถานที่ต่างกัน ได้แก่มีการเปลี่ยนสถานที่ ที่ได้ข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยเก็บข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากหลาย ๆ สถานที่ แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบดูว่า เหมือนหรือต่างกันอย่างไร เพราะอะไร

3. การตรวจสอบข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนช่วงเวลาที่จะได้รับข้อมูล โดยเก็บข้อมูลในเรื่องเดียวกันแต่ต่างกันไปเวลา แล้วนำมาตรวจสอบดูว่า ข้อมูลที่ได้ ณ เวลาที่ต่างกัน ข้อมูลเหมือนหรือขัดแย้งกันอย่างไร เพราะอะไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ โดยแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ จัดแบ่งเป็นหัวข้อเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ง่ายขึ้น และดูความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ จำแนกประเภทของปรากฏการณ์ โดยจัดหมวดหมู่และจำแนกประเภทปรากฏการณ์ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้สามารถเข้าใจความหลากหลายของปรากฏการณ์ให้อยู่ในบริบทของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ

วิเคราะห์ การจัดเวทีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การตรวจสอบแนวคิด การมองอนาคตกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย และการกำหนดแผนงาน/โครงการ ในแต่ละขั้นตอนว่าเป็นอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้น เพราะอะไรปัจจัยใดเป็นตัวสนับสนุน หรือขัดขวางการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ และสรุปเป็นผลจากการดำเนินงาน โดยใช้การบรรยาย และอธิบาย ประกอบกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

วิเคราะห์ดูว่าข้อมูลที่ได้มาเพียงพอที่สามารถอธิบายและตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ข้อมูลเหล่านี้ผู้วิจัยได้แยกแยะข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา แล้วนำมาเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของ การบรรยายและสรุปเชิงวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีที่กำหนดไว้